El nom sarraí d'en Guifré el Pilós

Autor:
Data de publicació: 30-07-2026

Resum:
El cronista sarraí Ibn Hayyan esmenta un cabdill cristià anomenat Anqadid ibn al-Mundir, que els historiadors (com Ramon d'Abadal) identifiquen amb Guifré el Pilós, tot i que el nom àrab no s'hi assembla gaire. La identificació es basa sobretot en el fet que el seu fill es diu Sun?r (Sunyer I de Barcelona). El text descriu la mort d'Anqadid en batalla l'any 897, data que coincideix amb documents catalans.

A banda, es parla d'un misteriós Castell d'Aura, propietat de Guifré, que cap historiador ha localitzat amb seguretat. Es plantegen tres possibles ubicacions:

El Castell de l'Or de Santpedor (Bages) – podria ser el Castrum Auri esmentat en documents del segle X.

El Palau Reial de Valldaura (Collserola) – residència reial posterior, vinculada llegendàriament a Guifré.

El Castell de Besora (Vall d'Ora, Solsonès) – una fortificació fronterera documentada des del segle IX.

Cap de les tres no ha estat confirmada, i el cert origen del Castell d'Aura continua sent un enigma històric.

i sobre el significat del nom en àrab atribuit Anqadid ibn al-Mundir [suposat Guifré el Pelós]

Read 5 web pages

Segons el text que vas compartir, el nom àrab Anqadid ibn al-Mundir és una identificació que proposà l'historiador Ramon d'Abadal per al comte Guifré el Pilós. Així ho argumentava:

"Anqadid" com a Guifré: Abadal va considerar que "Anqadid" era una mala grafia àrab del nom germànic "Guifrid". El text original, però, assenyala que aquesta identificació és qüestionable, perquè el nom no s'hi assembla gaire .

"ibn al-Mundir" com a "fill d'Almodir": Abadal va interpretar que aquest sobrenom era un títol honorífic que els musulmans donaren al pare de Guifré, Sunifred d'Urgell, fent-lo equivalent a "al-Mundir" (que significa "l'inigualable"). A partir d'aquí, proposa que el nom es catalanitzà com a "Almodir" .

La clau de la identificació no és tant el nom en si, sinó la coincidència que el fill d'aquest personatge, Sun?r, és inequívocament identificat amb Sunyer I de Barcelona, que fou fill de Guifré .

El nom sarraí d'en Guifré el Pilós i el seu misteriós Castell d'Aura L'historiador Miquel Coll i Alentorn ens detalla, al seu llibre titulat "Guifré el Pelós en la historiografia i en la llegenda" (pàg. 112), informacions sobre un suposat personatge, descrit pels cronistes sarraïns, que la majoria d'experts han acordat identificar amb el cèlebre comte català Guifré el Pilós (ca. 840 - 897). El cronista andalusí Isa ibn Ahmad, contemporani del comte, ens informa sobre la seva existència i sobre el capítol de la seva mort. Es creu que aquesta notícia és del temps de govern del comte Sunyer (911-947), fill d'en Guifré. La informació la tenim perquè fou recollida, posteriorment, per un altre historiador sarraí, Abu-Marwan ibn Hayyan al-Qurtubí (Còrdova, 987-1075), a la seva obra Al-Muqtabis fi Tarikh al-Andalus. A causa de la poca comunicació dels historiadors catalans amb els historiadors de llengua àrab, el text del cronista sarraí no es va conèixer a casa nostra fins el 1897. I fou així gràcies a una conferència de l'historiador català Salvador Sanpere i Miquel, publicada per en Bori i Fontestà l'any següent. L'historiador Ramon d'Abadal, per la seva banda, va acabar de lligar la connexió del suposat nom en llengua sarraïna del personatge amb la figura d'en Guifré el Pilós. Però vegem que diu exactament el text del sarraí i després l'analitzarem: «Any 284 de l'hègira [897-898 dC]. Ath-Thaghr al-Alà [la frontera superior]. En aquest any, el senyor d'Ath-Thaghr al-Alà [la frontera superior], Lubb ibn Muhammad al-Q?s?, atacà el castell d'Aura, als dominis de Barcelona, seu de l'usurpador franc. Lubb va prendre el castell, el cremà i ocasionà danys a l'enemic. En trobar-se amb el qumis [comte] d'aquells dominis, Anqadid ibn al-Mundir [suposat Guifré el Pelós], pare de Sun?r [suposat Sunyer], l'obligà a fugir, dispersà les seves tropes i, en aquest dia, en lluita, clavà un cop de llança a l'usurpador Anqadid [suposat Guifré el Pelós] del qual va morir, pocs dies després. Al·là posà de manifest el gran favor que té cap als musulmans. El fill d'Anqadid, Sun?r [suposat Sunyer] —al qual Al·là maleeixi—, heretà la dignitat del seu pare.» Abu-Marwan ibn Hayyan al-Qurtubí [Imatge superior: El comte Guifré el Pilós en un relleu ornamental de la Catedral de Barcelona.] [Miniatura medieval que representa al comte Guifré el Pilós.] El nom sarraí d'en Guifré el Pilós, segons en Ramon d'Abadal Al text podem comprovar que el cronista sarraí fa esment d'un tal "Anqadid ibn al-Mundir", és a dir Anqadid, fill d'al-Mundir. L'historiador català Ramon d'Abadal va identificar aquest personatge amb el comte Guifré el Pilós pel fet de considerar el nom "Anqadid" com una mala grafia àrab del nom "Guifrid". Tanmateix, com podem comprovar, aquesta és una opinió qüestionable. Al nostre entendre, "Anqadid" no te gaire a veure amb "Guifré", per no dir res. Respecte al cognom "ibn al-Mundir", que vol dir "fill d'al-Mundir", Abadal va considerar que aquest devia ser el títol honorífic que els musulmans haurien donat al pare d'en Guifré, és a dir, a Sunifred d'Urgell, atès que al-Mundir significa, en llengua àrab, "l'inigualable" o "aquell que no té parell". Segons aquesta teoria, el nom sarraí va quedar catalanitzat com "Almodir". Al nostre entendre, tot plegat és una teoria interessant, però no passa d'quí. Abadal també considerà que la identificació entre els dos noms quedava completament confirmada pel que es diu al final del text, quan s'esmenta que el successor al comtat de Barcelona fou el seu fill, "Sun?r", nom aquest que l'historiador català considera, inequívocament, el de Sunyer I de Barcelona, fill del comte Guifré. Si ens atenim al fragment de text, aquest nom de "Sunïr", per tant, és la única prova una mica consistent que tenim per poder identificar Anqadid ibn al-Mundir com el comte Guifré. D'aquest fragment de text, en tot cas, i de la identificació dels dos noms, s'ha deduït, per part de la historiografia catalana actual, i com si fos una qüestió tancada en ferm, l'episodi de la mort del Comte Guifré el Pilós. Tanmateix, si al final s'ha acceptat la identificació i la data de la mort, sobretot és perquè aquesta darrera coincideix amb una nota que encapçala la transcripció del capitular de Carles el Calb als barcelonins, feta al Liber Antiquitatum de la Catedral de Barcelona, de l'any 898 dC. Per tot plegat, es considera que el comte Guifré morí l'11 d'agost del 897 dC, a causa de les ferides en batalla, en el curs de l'ofensiva d'en Llop de Lleida, membre dels Banu Cassi o Banu Qassi, quan l'escomesa va obligar a evacuar la població civil de

la vila. La còpia del capitular hauria estat feta a la Ciutat Comtal, "després del retorn dels barcelonins". Tot plegat un pèl agafat amb pinces. Tanmateix, si donem per certa la hipòtesi i realment aquest Sunïr fos en Sunyer I de Barcelona i, per la seva banda, Anqadid ibn al-Mundir fos en Guifrè el Pilós, el que caldria determinar és la possible relació de parentesc o, fins-i-tot, la identificació, d'en Guifré amb les poderoses nissagues sarraïnes dels Al-Mundhir, emirs omeies de Còrdova (886-888). Cal entendre que a la península ibèrica hi havia nissagues sarraïnes amb els noms d'Al-Mundhir o d'Al-Mundir, totes elles altes dignitats de l'imperi islàmic. I sembla ser que cap historiador dels que veuen clara la identitat entre els dos personatges mai ha considerat interessant estirar aquest fil. Era en Guifré una alta dignitat o un emir del poderós Califat de Còrdova? I com es encaixa això en el relat disponible actualment? El misteriós castell d'Aura d'en Guifré el Pilós. Una altra de les dades curioses que podem extreure del fragment d'Abu-Marwan ibn Hayyan al-Qurtubí és que ens parla d'un misteriós "Castell d'Aura" propietat d'en Guifré el Pilós. Tanmateix, aquesta fortificació mai ha estat identificada per la historiografia. Una raó podria ser que no fos "Aura" el seu nom original. La transcripció del text d'Ibn Hayian "sembla ésser molt difícil", segons ens explica l'historiador Albert Benet i Clarà en un dels seus llibres i, per tant, podria tractar-se d'un topònim força diferent al d'Aura. Fos com fos, on podria haver estat situat exactament aquesta fortalesa mítica? Fins ara s'han establert tres possibilitats: El Castell de l'Or de Santpedor o Castellnou, al Bages, el Palau Reial de Valldaura, a Collserola, i el Castell de Besora, a La Vall d'Ora de Navès, al Solsonès. Aquests són els candidats. Analitzem-los. [Església de Sant Andreu de Castellnou del Bages.] 1. El Castell de l'Or de Santpedor o de Castellnou. Albert Benet, al seu llibre titulat "Morí el comte Guifred a Santpedor?" plantejà la possibilitat que fos l'històric Castrum Auri o Castell d'Or de Santpedor, al Bages, que probablement es trobava al Serrat de Castellnou, a l'anomenada Costa de la Vila. Malgrat que ha desaparegut qualsevol rastre que faci suposar res del seu bastiment, aquesta devia ésser una gran fortificació que presidia l'alou comtal de Santpedor. El poble de Castellnou de Bages està situat entre el Llobregat i el Cardener, al nord de Manresa, la capital de la comarca. Limita al nord amb els termes de Navàs i Balsareny, a l'est amb el de Sallent, al sud amb el de Santpedor i Callús i a l'oest amb el de Súria. El límit més meridional, al cim de la Costa de la Vila (493 m), és un esplèndid balcó natural del des del qual hom pot contemplar el Pla de Bages, amb la silueta de Montserrat com a teló de fons. La conca del riu d'Or ens duu cap al Castell de l'Or, el portal del nord a l'ampli terme urbà de Manresa. I es creu que aquest pot ser el documentat com a castell d'Aura on, després de defensar la frontera d'una ràtzia del valí de Lleida, el comte Guifré fou malferit i mort un 11 d'agost del 897 dC. La inexistència de cap vestigi actualment ens suggereix la possibilitat que fos construït de fusta, tot i que també s'apunta una altra hipòtesi que planteja que fos una construcció en pedra que hauria estat destruïda durant la ràtzia d'al-Mansur, l'any 999, quan els sarrains van arrasar Manresa. Les restes que van quedar de l'antic Castell d'Aura podien haver servit de parament de l'església de Sant Andreu de Castellnou i del Mas de Torrabadal, al terme de Castellnou de Bages. [Torre del Castell del Buc o Torre del Moro de Castellnou.] En qualsevol cas, abandonat pacíficament o violentament, tenim ben aviat documentat el Castellnou, al terme de Buc. En aquesta zona del Buc de Castellnou hi ha la Torre del Castell del Buc o Torre del Moro, que juntament amb altres restes, devia conformar un castell que s'aixecava dalt d'un carener, en un indret dominant de la vall del Llobregat. Devia ser una fortificació de mitjans del segle X, anomenada llavors Castell del Buc, que actuava de guaita per a prevenir atacs enemics, precedent del nom Castellnou. Tot i que no queden restes del Castell d'Or, sí que en va subsistir la cisterna, situada a uns vint metres més avall en direcció nord, si bé actualment no es pot veure, atès que a la dècada del 1980 del segle XX va ser omplerta de terra. Segons l'estudiós de patrimoni medieval Xavier Sitjes i Molins, que la va documentar abans que fos tapada, la cisterna té una forma més o menys triangular, amb els angles arrodonits, i medeix 1,80 m per 1,60 m. És excavada a terra, amb les parets de pedres irregulars, més llargues que altes, i devia tenir una coberta de falsa volta (com la de les barraques de vinya), de la qual se'n veia l'arencada. Una escala de lloses encastades a la paret permetien baixar-hi fins al fons. La cisterna devia rebre l'aigua de la pluja per algun regueró que la recollia del voltant del castell. L'estudiós creu que la funció de la cisterna era la de proveir aigua a la fortalesa, ja que en aquella zona el terreny és de tapàs, no apte per al conreu. En realitat, la torre és documentada des del 952 dC, i no tenia castell propi pel fet de tenir a prop el Castell d'Or, al límit amb Santpedor. En ésser destruït aquest castell per Al-Mansur, el 999, empenyé a la construcció del castell de Castellnou. El domini eminent estava en mans dels comtes de Barcelona, que l'infeudaren a Guifré de Cerdanya. El domini feudal de la torre era a mans de la família Balsareny. Està documentat que l'any 1020 Guifré de Balsareny la va vendre a la seva muller Ingilberga. Aquesta dama la deixà en testament l'any 1038 al seu fill Bernat Guifré de Balsareny. L'any 1045, per herència, quedà incorporada al patrimoni del vescomtat de Barcelona fins que l'hereu del patrimoni, Berenguer de Guàrdia, l'any 1187, deixà la torre en testament a l'Arbert de Castellvell, en alou franc i lliure. S'ignora com aquesta passà a mans del rei, però l'any 1246 el rei Jaume I la permutà al bisbat de Vic per diverses propietats a València, juntament amb el castell i la vila de Sallent. De l'antic castell només en resta la gran torre cilíndrica, dalt d'un turó, amb bones vistes, força malmesa, amb restes de murs i fossat de l'estructura primitiva tot al seu voltant. Està assentada en un terreny abrupte, amb desnivell. Al voltant de la torre hi ha restes de d'edificacions molt malmeses que es creu que formarien part de l'estructura primitiva. També un Castell de Santpedor és esmentat en una butlla del papa Benet VII (any 978) entre els territoris i possessions del bisbat de Vic (Ausona). Una acta de venda d'unes terres del comtat de Manresa, de l'any 973, esmenta que són properes a un "Castrum Auri". Els venedors, Esclua i Leutella, l'ofereixen als compradors Guifré i Guisló a canvi d'un sou i vuit diners. [Imatge del Palau Reial de Valldaura, residència dels reis catalans, avui abandonat i en runes.] 2. El Palau Reial de Valldaura, a

Collserola Una altra possibilitat ens acosta a la ciutat de Barcelona. Recordem que el text del cronista sarraí situa el Castell d'Aura "als dominis de Barcelona" i d'altres estudiosos tradueixen la cita com "als termes de Barcelona". Valldaura compleix ambdós requisits. Es un dels llocs històrics de Collserola, lamentablement prou oblidat per l'administració colonial a l'actualitat, i en un estat de runes lamentable. Podria haver estat el Palau Reial de Valldaura el lloc on va morir el comte Guifré el Pilós? Alguns experts identifiquen l'indret amb l'històric Vallis Laurea. Però aquesta suposada versió de l'actual topònim vol dir "vall de llorers", no pas "Vall d'aurada" o Vallis de Aura. A més, es veu que aquesta denominació de Vallis Laurea és molt posterior als temps d'en Guifré. El topònim surt escrit de diverses maneres a la documentació medieval: Vallis Laura, Valle Laurea, etc. Però el més acceptat és Vallis Lauree, segons en Francesc Carreras Candi. Finalment, cal tenir en compte el topònim del proper veïnat de Valldoreix, que també sembla fer referència a aquesta vall daurada que dona nom a la Valldaura barcelonina i que podria relacionar amb el Castell d'Aura o Castell d'Or d'en Guifré. Hi ha qui opina també que el castell devia ser en aquesta zona prop de Barcelona pel fet que el text del sarraí Ibn Haiyan ens assegura que el castell era una "residència del franc tirà", és a dir, del comte Guifré. En tot cas, la vall de Valldaura és situada a Collserola, entre la serra d'en Gatell i la serra d'en Fotjà, i en Mossèn Cinto Verdaguer fou una de les moltes personalitats que es va decantar per Valldaura i que va situar aquí la famosa llegenda de l'origen de les quatre barres. D'altra banda, Cerdanyola, terme al qual pertany Valldaura, ostenta també al seu escut les quatre barres, per la mateixa raó. Segons un poema de Jacint Verdaguer, i també segons el cronista Víctor Balaguer, és possible que el Palau Comtal Menor o Palau de Valldaura fos la residència del primer comte de Barcelona, Guifré el Pilós. Però també segons en Balaguer, una de les torres d'aquest Palau va ser la presó de Fra Garí, el qual, segons la llegenda, havia estat perseguit pel dimoni fins a fer-lo caure en la temptació. Les rajoles decorades, majòliques, que situaven el Palau de Valldaura i explicaven la llegenda de Fra Garí, varen estar al carrer Comtal de Barcelona, fins a l'any 2011. Mai sabrem perquè l'Ajuntament les va fer amagar. [Rajoles situades al Carrer Comtal de Barcelona fins el 2011, amb la llegenda de Fra Garí, relacionada amb el Comte Guifré]. Si fos Valldaura el lloc referit als textos, quin seria aquest Castell d'Aura? L'any 1150 es va construir un monestir cistercenc en aquesta zona, probablement al damunt d'una antiga capella del segle X dC. Va ser el primer monestir cistercenc de Catalunya, encara que sembla que no va durar gaire perquè cap al 1158 va traslladar-se a Santes Creus, on la comunitat es va establir definitivament, i el Monestir de Valldaura va quedar com a propietat del monestir de Santes Creus, fins a una data no ben determinada. Era una zona molt boscosa i al segle XII dC es mantenia allunyada de camps conreats i de llocs habitats. Un lloc enclotat, lluny de llocs de pas, on no hi havia massa aigua. Per aquests motius, la vida monàstica del nou edifici no va durar gaire. Sembla ser que, entre els anys 1168 i 1169 dC, la comunitat es va traslladar a la Catalunya Nova, a Ancosa, vora el riu Gaià, a l'actual comarca de l'Anoia. Tanmateix, aquest seria un lloc provisional, perquè el lloc tampoc va resultar massa adient pel monestir. Finalment, la donació de Gerard Alemany de Cervelló, Gerard de Jorba i Guillem de Montagut d'un altre terreny prop del riu Gaià, anomenat Santes Creus, va determinar l'assentament definitiu de la comunitat, el 1169, amb l'autorització del papa Alexandre II, al nou Monestir de Santes Creus. Quan a Collserola hi havia ossos i els reis catalans hi caçaven al seu Palau Reial de Valldaura. Tornant a Collserola, l'any 1294 consta que el rei Jaume II El Just va construir un habitatge d'esplai, fonamentalment de caça, que va esdevenir el Palau Reial de Valldaura. Per encarregar-se de les obres s'hi van enviar presoners sarraïns. Més tard es van repoblar els boscos dels voltants amb cérvols, óssos i senglars, que van servir per satisfer les nobles aficions dels monarques catalans. En efecte, a Valldaura van caçar els reis Alfons III, Pere III i Joan I. El rei Jaume havia ordenat fer obres per condicionar la casa, segons documentació dels anys 1294 al 1297, i va proveir d'una dotació econòmica per a celebracions de misses a la capella encara anomenada Santa Maria de Valldaura. Una de les darreres estades reials va ser la del rei Alfons el Magnànim, el 1431. El Palau de Valldaura ser residència reial fins al 1475, quan es va vendre i va deixar de tenir vinculació amb la reialesa. Potser aquesta tirada dels monarques envers el Palau respon al seu caràcter fundacional, pel fet de ser el mític Castell d'Or d'en Guifré. En tot cas, efectivament, amb l'arribada dels Trastàmara, Valldaura va anar caient en desús i, finalment, a finals del segle XV, la propietat va passar definitivament a mans de particulars. Va continuar, de fet, habitada fins a 1845, any en què va ser assaltada per uns bandolers. A partir de llavors ha quedat deshabitada i s'ha anat destruint sense cap mena d'atenció per part de les autoritats a Catalunya. Hi ha referències que asseguren que l'any 1605 l'edifici estava totalment enrunat. Al segle XVIII es va reedificar i el 1743 se'n va autoritzar el culte religiós. A finals del segle XIX i principis del XX el lloc esdevé una explotació carbonera. A partir de 1960 s'hi instal·la una família que, aprofitant els materials d'anteriors edificacions, aixequen un habitatge on hi havia la casa dels carboners. Actualment només resta en peu un tros de paret, construït amb tota mena d'elements reaprofitats, com ara carreus, maons o pedra licorella. Sens dubte restes de la cabana d'autoconstrucció. També es poden veure les restes d'una bassa d'aigua i d'altres elements en pedra que van pertànyer a l'antiga construcció. [A la Vall d'Orà, a Navès, Solsonès, hi ha un monument al lloc on es creu que va morir el Comte Guifré el Pilós.] 3. La Vall d'Ora de Navès, al Solsonès i el Castell de Besora. Finalment, la Vall d'Ora o Valldora de Navès, a la Vall de Lord, al Solsonès, ha estat identificada com una altra de les possibles localitzacions del castell d'Aura, on hauria mort en Guifre el Pilós o Bellós a la batalla contra el cabdill musulmà de Lleida, en Llop Ibn Muhammad. La Vall d'Ora està situada a l'extrem est del municipi de Navès, emmarcada al nord per la serra de Busa i les cingleres de Travil i banyada pel riu Aigua d'Ora. El paisatge, modelat al llarg dels segles amb el riu com a eix vertebrador, és format per camps i pastures envoltades de boscos de pinassa, alzines i roures, que conformen una vall d'una gran riquesa i una singular bellesa. El castell de Besora, situat a la

mateixa Vall de Lord, entre Navès i la serra de Busa, podria ser el mític Castell d'Or o d'Aura d'en Guifré. Documentat el 982, estava format per tres cossos allargats avui convertits en una gran masia. [El Castell de Besora de la Vall de Lord podria ser el mític Castell d'Aura del Comte Guifré.] Fou un dels castells de la frontera cristiana durant l'ocupació sarraina. A finals del segle IX dC, en Guifré va establir posicions a Cardona, a Osona, al Berguedà i a la Vall de Lord. La frontera del comtat passava al nord de Solsona, segurament pel terme de Besora. El Castell de Besora de la Vall de Lord devia ser una de les fortificacions clau. El lloc de Besora ja surt esmentat a l'acta de consagració de la Catedral de la Seu d'Urgell del segle IX dC. L'any 982, apareix en un document com a «Chastro Besora», situat al comtat d'Urgell. L'any 1128 n'era senyor en Pere de Besora el qual, amb la seva muller Berenguera, feu en aquella data l'establiment d'un mas. El darrer dels senyors de la casa de Besora fou en Berenguer, que feu testament l'any 1273, establint que el castell de Besora i els feus que tenia a la vall de Lord i a Clariana havien d'ésser venuts pels seus marmessors. L'any 1312, trobem que en Ramon de Jorba ven al paborde de Solsona les castlanies de Besora i de Navès. La fortificació de Besora consta també, juntament amb molts d'altres, entre els castells inclosos al comtat de Cardona, creat l'any 1375. Quina d'aquestes tres cases fortes devia realment ser el Castell d'Aura d'en Guifré? El misteri és servit.